

ISSN 2310-3353

Қостанай
мемлекеттік
педагогикалық
институтының

ЖАРШЫСЫ

ҒЫЛЫМИ-ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

№ 2
2022

ОСПАНУЛЫ, С., МЫРЗАГАЛИЕВА, К.М. РОДИНА АХМЕТА

В статье рассказывается о прошлом и настоящем сел Акколь и Сарытубека Жанкельдинского района, родины великого учителя народа Ахмета Байтурсынова. Есть также рассказы о великих людях из этого края, а также стихи поэтов, посвященные земле Ахана.

Ключевые слова: *родина, Акколь, Аккум, совхоз, Жынгильды, Великий Жыланышк, школа, поэт, горячие воды.*

OSPANULY, S., MYRZAGALIEVA, K.M. AKHMET 'S HOMELAND

The article tells about the past and present of the villages of Akkol and Sarytubek of the Zhankelda region, the birthplace of the great teacher of the people Akhmet Baitursynov. There are also stories about great people from this region, as well as poems by poets dedicated to the land of Ahan.

Key words: *motherland, Akkol, Akkum, state farm, Zhyngildy, Veliky Zhylanshyk, school, poet, hot waters.*

ӘОЖ82.0 (574)

Оспанұлы, С.,
ф.ғ.к., профессор
Мырзағалиева, К.
ф.ғ.к., тіл және әдебиет теориясы
кафедрасының
қауымдастырылған профессоры
А. Байтұрсынов атындағы ҚӨУ,
Қостанай, Қазақстан

АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫНЫҢ АРЛЫ ХАТТАРЫ

Түйін

А.Байтұрсынұлының әрқайсысы бір романға татырлық арлы, ел, жер деп соққан жүрегінің лүпілі бар, халық қамына толы күрескер, бұлқұнысты хаттарының бізге тек шет пұшақтары ғана жетті. Мақалада алтынға айырбастамас асыл қазынамыз хаттар – өткен күннің сан қатпар қыр-сыры, болған оқиғалар куәсі, бұлтартпас айғағы екені туралы сөз болады.

Кілт сөздер: *хат, ар-ождан, сот, от-басы, саясат, болыс, уез.*

1 Кіріспе

«Анама хат» – Ахаңның жан сыры
(Жыңғылды оқиғасының ақиқаты)

Кешегі халқымыз аңсаған арман-мақсат, сыртқа шыға алмай, отыз тіске қамалған шындық, кіршіксіз мөлдір махаббат, достық, туыскандық, бауырмалдық шынайы сезім сарғайтқан, сарғайған сағыныш, көңілдегі көрікті ой, көз жасы, қамал бұзар қаһарман сөздер, ана тіліміздің інжу-маржандары, діліміз, ар-ождан, ұят, сауап, қайырым, кешірім, сабыр... – бәрі-бәрі хаттарда.

«Рас, азаматтық тарихымызда орны бар тұлғалардың бір-біріне, достарына, туыстарына жазған хаттары аз сақталған. Бұған олардың ұрпағы, мұрагерлері, ізбасарлары кінәлі емес, дара тұлғаларды соттаған, айдаған, атқан, үрім-бұтағын, жанашырларын қуғын-сүргінге ұшыратқан тоталитарлық жүйе кінәлі» [1,241], – деп академик Дихан Қамзабекұлы айтқандай, «сотталған», өртелген, тәркіленген хаттар қаншама?! Оларда алтынға айырбастамас асыл қазынамыз – өткен күннің сан қатпар қыр-сыры, болған оқиғалар куәсі, бұлтартпас айғағы кетті.

2 Материалдар мен әдістер

А.Байтұрсынұлының әрқайсысы бір романға татырлық арлы, ел, жер деп соққан жүрегiнiң лүпiлi бар, халық қамына толы күрескер, бұлқұнысты хаттарының бiзге тек шет пұшпақтары ғана жеттi. Оларды қызғыштай қорғап қызылдар қырғынынан аман алып қалған ағаларымызға, аналарымызға шексiз алғыс!

Өткенiмiз бен бүгiнiмiзге ойлана көз жүгiртсек, хаттардың халық басына күн туып, қабырғасын қиындық қысқан кезде көбiрек жазылатынын аңғару қиын емес.

Ахаң да анасына арнап жазған алғашқы хат өлеңiн сондай соқтықпалы соқпағы көп заманда жазғаны белгiлi.

«Қарағым, дұға гөйiм, қамқор анам!
Арнап хат жазайын деп, алдым қалам.
Сенi онда, менi мұнда аман сақтап,
Көруге жазғай едi хақ тағалам!», –

деп басталып, анасына «бара алмай, өтiрiкшi болып, Семей түрмесiнен» жазған бұл хат өлеңiн қазiр бiлмейтiн қазақ жоқ шығар?!

Өлеңнiң келесi шумағында «Оқ тиiп он үшiмде, ой түсiрiп, бiтпеген жүрегiмде бар бiр жарам», – дейдi. Есiңе Жыңғылды оқиғасы түседi. Бұл тарихта болған жайтты әркiм әртүрлi жазып жүр. Шындығы, себебi мен салдары қандай едi?

Ел жуандарына жақпаған Ақтас Шошақовты облыс, уез әкiмшiлiгi кудалап, iзiне түсiп ұстау мақсатында Торғай уезiнiң бастығы Яковлев бастаған отряд Торғайдан шығып, Тосын болысының үшiншi ауылына бет түзейдi. Әрi қарай оқиға неден басталып, қалай өрбiгенi, қалай ақталғаны ҚР Орталық Мемлекеттiк архивтен табылған Торғай әскери Губернаторының негiзгi тапсырмаларын орындайтын кеңесшiсi Червицкидiң рапортында:

«1885 жылдың 23 қазанында Жоғары Мәртебелiнiң №65 ұйғарымыңызға сәйкес Ақтас Шошақовты ұстау кезiнде Торғай уездiк бастығына қарсылық көрсеткенi, олардың кiмдер екенi, қолдарында таяқтары, найзалары, тiптi екi-үшеуiнде қару, ал Шошақовты ұстауды қышпан отрядта 12 қарулы казак болғанын, олардың әрқайсысына 10 патроннан берiлгенi айтады. Қарпық Шолақұлы да «Ақтас-Байтұрсын толғауында «жүргiзбей он екi орыс алды қамап», – дейдi.

«Қазақтардың қолдарында таяқ, найза, екеуi, не үшеуiнде мылтық болды» деулерi шындыққа жанаспайды. Олар аңға, немесе дұшпандарымен айқасқа емес, әрқайсысы өз шаруаларымен жүрген адамдар ғой. Мұны Қарпық ақын да «Жоқ болды бiздi атуға мылтық, аспап, Шара жоқ, кез келтiрдi Тәңiрiм бастап» деп баян етедi.

Өткелге келе жатып, Уез Бастық аудармашысы Жақсыбаев арқылы Торғай өзенiнiң арғы бетiндегi қазақтарға өзiне қарай-бергi бетке келуiн бұйырады. Бiрақ бұйрығын ешкiм тыңдамай, топ iшiнен «Неге әскермен келеген?!», «Жоқ, бармаймыз» деген дауыстар естiледi. Ендi уез бастығы казактарға өзеннен өтiп, қазақтар тобын қоршауға алып, бiр де бiреуiн жiбермеудi бұйырады. Негiзгi мақсат – Ақтас Шошақов араларында болса, ұстау. Казактар қоршай бастағанда, қазақтар «Бермеймiз, аттан түспеймiз, сенiң бiзде шаруаң болмасын!» деп айқайлайды. Яковлев өткел арқылы арғы бетке өтiп, атынан түсiп, көпшiлiкке аттарынан түсудi бұйырады. Олар бұл бұйрыққа да қынбайды. Яковлев қазақтардың кейбiрiн, шаужайынан ұстап, жұлқып аттарынан түсiре бастайды. Сабақ Шошақов қарсылық көрсетiп, оларға аттан түспей «Саба!», «Ұр!» деп айқайлайды.

Одан әрi Червичкий: «Байтұрсын Шошақов Яковлевке жақындай берiп, куәгердiң көрсетуiнше таяқпен, ал Байтұрсыновтың өзiнiң айтуынша қамшымен ұрды: осы соққыдан полковник Яковлев жерге құлады...Урядник, Долгих уез бастығы өлдi деп казактарға оқ атуды бұйырды, казактар жан-жаққа қаша жөнелдi, жаралылар аттанынан аударылып түстi. Полковник Яковлев есiн жинаннан кейiн бiрден казактарға оқ атуды тоқтатуды бұйырды», – дейдi.

Сөйтiп 9 адам жауапқа тартылады. Олар – Байтұрсын, Сабақ, Ерғазы мен Ақтас Шошақовтар және туыстары: Ыбырай Байтұтов, Қайдек танабаев, оның ұлы Темiрше Қайдеков, Қорғанбек Жантасов және Ботақан Тiлеушин (соңғы төртеуi жараланған).

Жоғарыда аталғандардың ішінен ағайынды Шошақовтардың үшеуі (Байтұрсын, Сабалақ, Ақтас), Темірше Қайдеков, Ыбырай Байтұтов және Қорғанбек Жантсов Торғай қаласында қамауда ұсталса, екеуі ауыр жаралылар – Қайдек Танабаев, Ботақан Тілеушин өз ауылдарында қалады.

Сөйтіп 9 адам жауапқа тартылады. Олар – Байтұрсын, Сабалақ, Ерғазы мен Ақтас Шошақовтар және туыстары: Ыбырай Байтұтов, Қайдек Танабаев, оның ұлы Темірше Қайдеков, Қорғанбек Жантасов және Ботақан Тілеушин (соңғы төртеуі жараланған).

Жоғарыда аталғандардың ішінен ағайынды Шошақовтардың үшеуі (Байтұрсын, Сабалақ, Ақтас), Темірше Қайдеков, Ыбырай Байтұтов және Қорғанбек Жантсов Торғай қаласында қамауда ұсталса, екеуі ауыр жаралылар – Қайдек Танабаев, Ботақан Тілеушин өз ауылдарында қалады. Ерғашы Шошақов та қамауға алынады.

Ақтас Шошақов қарсылық кезінде ауылдастарының арасында жоқ еді [2].

Джаксыбаев – Ізтілеу Жақсыбаев. Ыбырай Алтынсарин білім алған Орынбордағы қазақ балаларына арналып ашылған 7 жылдық мектепті 1864 жылы бітіріп, 1896 жылдың 1 тамызынан бастап Орынбор генерал губернаторының бұйрығымен Орынбор (Торғай) бекінісіндегі қазақ балаларына арналған мектептің мұғалімі болып тағайындалады. 1875 жылдың 10 тамызында уездік басқармаға аудармашы етіп ауыстырылып, 1890 1 қазанында Торғай облысы әкеру губернаторының №66 бұйрығымен Торғай облыстың канцелериясына қарасты Торағай Уездің басқармасының жазбаша аудармашысы болады.

Жыңғылдыда болған осы қақтығыстан кейін Ақтасқа бұрыннан тістерін қайрап, не істерін білмей жүргендер ақыры абақтыға қаматады. Ақтас жабылған жаладан құтылудың амалын істеп, жоғары жақтағы ұлықтарға болыс пен уез бастықтарынан көрген зәбір-жапасын айтып бірнеше рет шағымданады. Алайда олардың ешқандай көмек болмайды, жазған арыздары жауапсыз қалады.

3 Нәтижелер

Ақтас Шошақов 1885 жылы прокурорға жазған өтініш хатында: «...1882 және 1883 жыдары мен старшина Төлебаевқа және басқарушы Дәуренбек Бірімжановқа шағым түсірдім және бізге Тосын болысынан шығуға рұқсат сұрады. Төтенше съезде шешім қабылданып, мүлдем кінәсіз біз тергеуге алындық, соған байланысты әскери губернаторға бірнеше өтініш бергенімізге қарамастан, олар мәселені шешкен жоқ», – деп Жыңғылдыда болған оқиғаға тоқталады: уез бастығының сарбаздармен келіп оқ жаудыра бастағанын, соның салдарынан бір адам қаза тауып, төрт адамның жарақаттанғанын, өзін гауптвахтаға отырғызғанын баяндайды. [3].

Ақтастың жары Үбіжан Шошақованың 1886 жылдың 30 қыркүйегінде Торғай әскери губернаторына жазған хаты:

Үстіміздегі жылдың 30 қыркүйегінде мен Торғайдың әскери бастығына жергілікті әскер абақтысында тұтқында отырған менің күйеуім Шошақов Ақтаспен кездесу үшін шарттылық өтініш бердім. Үйез бастығымен хаттар алмасқаннан кейін маған ақыры күйеуіммен кездесуге рұқсат берілді, соны 3 қазанда пайдаландым. Бұл кездесу кезінде қатысып отыруға полиция күзетшісі, уйез билеушісі мен әскербастығының аудармашылары және қарауылшы тағайындалды. Орын алғанқысымшылықтың кесірінен, еріксіз күйеуім екеуміздің әңгімеміз тек қана «сәлемәтсің бе» – «сау бол» деумен шектелді. Осындай жағдайды менің күйеуіммен қоса сотталған басқа да адамдармен кездесуге барған әйелдері де басынан кешті.

Күйеуіммен кездесуге біздің әңгімемізді тыңдап, қанша және қандай адам қатысып отырса да мен қарсы емеспін, бірақ әңгімемізді басынан жөндеп-реттеуге тыйым салуға наразылық білдіремін. Мұндай тыйым еш христиандық адамгершілікпен үйлеспейді; тұтқындағы адамдарға барып, оларды жұбату, көңілін сергіту бұл қандай болмасын дін ұстанымдағы адамдарға жат болуға тиіс емес. Адамгершілік саясында қай болмасын үкімет, ел сотталған адамдардың тағдырын жеңілдететуге мұршасы болғанша қарасады. Мейірімділік пен рақымдылықмақсатында абақтыларда мереке күндердің ерекшелігі болады, ол күндері тұтқындағы адамдарға туған-туыстарымен кездесуге міндетті түрде рұқсат беріліп, шерін

тарқатып сөйлесуге пұрсат беріледі. Төменгілерді қоспағанда: а) тергеу рәсімдерінің аяқталмауына байланысты оқшаулау туралы шешімнің шықпағаны; б) жалғыз отыруға қамалу туралы заң жүзінде кесім шыққандар. Бұлардың біреуіне де Ақтас Шошақовтың санаты жатпайды.

Ақтас Шошақовпен отбасы мүшелерінің жүздесіп сөйлесуге бөгет жасалуына аталған себептер жаза өлшемін үдете түсетін әрекет, қимыл.

Заң шеңберіндегі құқығым маған белгілі: мен күйеуімнің соңынан тағдыры қайда бұрса да еруге құқықтымын, бұған бөгет болатын тиісті сот үкімі болмайынша менің бұл мүмкіншілігімнен ешкім деайыра алмайды. Өкінішке орай, күйеуіммен сөйлесуге мұрша бермегені, менің біртұтас құқығымды бұзып, мен оның тағдырын бөлісуге өзімнің бел байлағанымды айтқызбады және от басы отағасымнан тиісті билік алдырмады.

4 Талқылау

Мәртебелі патшаханым Екатерина II «бір жазықсызды кінәға батырғанша, он айыптыны ақтаған жөн» деген екен, демек, айыптының заң жүзінде ақталуына әдіс-айланы мейлінше қолдану қажет. Сондықтан да жазаланушының өзі туралы ахуалдың осы сәттегі қозғалысы туралы, өзіне байланысты қаулылар мен хаттамалардың көшірмесімен танысып, күәлардың түсініктерімен танысуға толық құқығы бар. Енді менің күйеуіммен сөйлестіргеннің кесірінен, күйеуіме айыпты еместігін айтып жұбату мен қуантуға да мүмкіншілігімнен айырды. Бас әскери сотқа жазғанымды да айта алмадым, ең бастысы күйеуімнен ақталуға қосымша жеңілдіктерін растайтын құжаттары немесе бөлек деректерінің болуын анықтап сұрап, ол туралы керекті жерге арыз жолдауға да мұрша бермеді.

Күйеуіммен кездесуімізге қатысқан бір топ шенеуніктердің бізді сөйлестірмеу себебінің дәлелі ретінде айтқандары – біздің жігерлі талаптарымыз басқа да айыпталушылардың ақталуына апарып соғатыны /?!/. Қалай болғанда да осылай сөйлестірмеуге ауызша талап қойғаны топ ішіндегі бірісі. Оның талабы өз еркімен бе, әлде басшылардың нұсқауы ма мен өзім анықтай алмаймын.

Осы айтқандарымның соңында Жоғары мәртебелі тақсыр, арнайы Жарлығыңызбен мені және балаларымды күйеуім Ақтас Шошақовпен бөгетсіз аптасына бір рет кездесуіммен қатар ықтиярлы сөйлесуге рұқсат беруіңізді Сізден бас иіп өтінем.

Қырғыз қызы Үбіжан Шошақова.

Шошақова Үбіжанның сауатсыздығы себебінен, оның атынан жазған Басқарманың тұрақты алқа билерінің құқығына үміткер Герасимовский Георгий Степанович.

Торғай қ., 1886 жылдың 4 қазаны.

Жоғары мәртебелі Торғай Әскери губернаторына Қырғыз қызы Үбіжан Шошақованың сенімді өкілі, тұрақты алқа билердің құқығына үміткер Герасимовский Георгий Степановичтен арыз:

Казан Әскери-аймақтық соттың Уақытша бөлімшесінің үстіміздегі жылдың 6 маусымындағы Үкімімен менің сенімімдегі Үбіжан Шолақованың күйеуі Торғай уезі № 3 аулы Тосын болысының қырғызы Ақтас Шошақов бүкіл әл-ахуал құқығынан айыруға және он бес жылға ауыр жұмысқа жер аударуға кесім шығарылды. Бұл Үкім үстіміздегі жылдың 2 қыркүйегінде Бас Әскери сотының қаулысымен бекітілді. Осы жылдың 9 қыркүйегінде менің сенімімдегі Үбіжан Шолақова Әскери-сот Жарғысының 1056-бабы, 2-тармағы мен 1057-бабының негізінде, Жоғарғы Әскери сотқа күйеуі Ақтас Шошақовтың Ісін қайтадан қарауға арыз тапсырды. Бұл арыз осы күнге дейін қаралмай отыр.

Ақтас Шошақов жайындағы Үкім әлі өз күшіне кірмегендіктен, менің сенімімдегі Шолақованың Үкім шешімін қайта қарау туралы өтінішіне байланысты және Әскери-сот Жарғысының 1061-бабына сәйкес Жоғары мәртебелі тақсыр, Сізден бас иіп аса құрметпен Ақтас Шолақов жайындағы Үкімнің орындалуын менің сенімімдегі Үбіжан Шолақованың Жоғарғы Әскери сотқа жолдаған өтінішінің қорытындысы келгенше тоқтата тұруын сұраймын.

Бұнымен қоса сенімхат көшірмесін тіркеймін.

Алқа билердің құқығына үміткер Герасимовский Георгий Степанович [4].

5 Қорытынды

Жыңғылды оқиғасы жайында жазылған бұрынғы еңбектерде жоғарыдағы архивтен алынған құжатта көрсетілген 1882-1883 жылдары Ақтас Шошақовтың туыстары атынан Тосын болысының қарамағынан шығу жөніндегі өтініші айтылмай келді. арадағы даудың өршіп, шиеленісе, түсуінің тағы бір себебін енді біліп отырмыз.

Ресей патшалығы өзінің отаршылдық мақсатын жүзеге асыру үшін бір халықты бір халыққа айдап салып, араларында алауыздық тудырып, соғыс өртің тұтатып, әлсіретуді ойлағаны тарихтан белгілі. Осы сұрқия саясатты ұстанған Ресей империясы қазақ елінің де тұтастығын бұзып бөлшектеуге кірісті. Қайта-қайта реформа жасап, елдік, этникалық, территориялық тұтастықан айырды. Бір хандықты екіге бөліп, бақталастықты, көреалмаушылықты күйейте түсті. Келе-келе уездер болыстарға, болыстар ауылдарға бөлінді. Бұл саясат Торғай уезін де айналып өткен жоқ. Торғай уезі 11 болыстыққа, 65 ауылға бөлінді. [5].

ҚР Ішкі істер министрлігінің зейнеткері, Дәуітбай тархан өмірі мен қызметін ұзақ жылдар бойы зерттеп жүрген ертай Қарабала бұл реформаларда болыстарды құру барысына рулық қатынас ескерілмегендіктен, жергілікті халық тарапынан наразылық туындағанын айтып: «Осындай қаныпезер саясат Торғай өңірінде де табандылықпен іске асырылды. Оның қорытындысы – аты шулы Жыңғылды оқиғасын тудырды.»[6, 237], – дейді.

Екі ру – Үмбетей мен Дәуітбай жақын ағайын. Үмбетей Шақшақтың баласы болса, Дәуітбай Шақшақтан тарайтын Қошқарұлы Жәнібектің баласы. Ағайын арасында да жесір дауы, жер дауы болып тұрған ғой. Ерегес жаулық ниет негізінен атқамінерлер тарапынан туындап отырған. Көнекөз қарттар екі рудың атқамінерлері арасындағы араздық алғаш жесір дауынан шығып, кейін жер дауы, болыстыққа талас қосылып, күшейе түскенін жасырмайды. Оны кезінде М.Дулатұлы да [7, 295], Г.Дулатова да [8, 355], Байтұрсынұлының інісі Қалидың қызы Сәкен Қалиқызы да [8, 355] ахметтанушы Б. Ілияс та [9, 153-171] айтқан. Ахметтенушы ғалым Өмірхан Әбдіманұлы жоғарыда аты аталған кісілердің жазбалдарына, Қарпық ақынның өлеңдеріне т.б. құжаттарға сүйене отырып, Жыңғылды оқиғасына кеңінен тоқталып, Байтұрсынның өзімісінген аға сұландармен, сардарлармен үнемі шексіз қалып отырғанын, сондықтан құлақтарына тыныштық іздеген ел билеушілері Байтұрсынды сардар етіп сайлағанын баян етіп: «Байтұрсын Шошақұлы ояз бастығы Яковлевпен және сардар Бірімжанмен (Ахмет, Ғазымбек Бірімжановтың аталары – Ө.Ө.) ашық жаулыққа көшеді, – дейді. – Олар кейін құдандалы болып, татуласса керек. Соның бір көрінісі – Сәкен апаның (жоғарыда аты аталған Сәкен қалиқызының – С.О.). Бірімжанның туысы Бектемістің немересі Ғалымжанға ұазытылуы» [10, 14].

Шындығында да ұзақ жылға созылған екі рулы атқамінерлері арасындағы дау-жанжал осы құдалықтан кейін тыйылып, ағайын-туыстық жалғасып келеді.

Әдебиеттер тізімі

1. Хамзабекұлы Д. Смағұл Садуақасұлы. – Алматы: Қазақстан, 1996.
2. ҚР ОМА, ф, 25, оп I, 2350, лл. 66-68.
3. ҚР ОМА, ф, 25, оп I, 2350, лл. 42-42 об.
4. ҚР ОМА ф, 1-т., 2550 іс. 137 б.
5. ҚР ОМА ф, 25, оп I, д. 498, л. 1-5.
6. Дәуітбай тархан: қоғамдық-әлеуметтік ортасы және ұрпақтар сабақтастығы («Тархан энциклопедиясы») – Астана, 2016.
7. Дулатұлы М. «Ахмет Байтұрсынович Байтұрсынов. Шығармалары». – Алматы: «Мектеп», 2012.
8. Дулатова Г. «Шындық шырағы: Естелік-эссе». – Алматы: «Мектеп», 2012.
9. Ілияс Б. «Алтын бесік» - Қостанай, 1998.
10. Әбдіманұлы Ө. «Ахмет Байтұрсынұлы: Зерттеу-эссе». – Алматы: «Арда», 2007.

Материал редакцияға түсті: 17.02.2022

ОСПАНУЛЫ, С., МЫРЗАГАЛИЕВА, К.М. ПИСЬМА АХМЕТА БАЙТУРСЫНУЛЫ

Каждое письмо А. Байтурсынулы достойно романа, потому как они пропитаны любовью к своей отчизне, стремлением борьбы за лучшую жизнь своего народа. До нас дошли лишь небольшие части. В данной статье речь идет том, что нашим бесценным сокровищем являются письма - многогранный аспект прошлого, свидетель событий, неоспоримое доказательство.

Ключевые слова: письмо, совесть, суд, семья, политика, волость, уезд.

OSPANULY, S., MYRZAGALIEVA, K.M. LETTERS OF AKHMET BAITURSYNOV

Each letter of A. Baitursynuly is worthy of a novel, because they are saturated with love for their homeland, the desire to fight for a better life for their people. Only small parts have come down to us. In this article, we are talking about the fact that our priceless treasure is letters - a multifaceted aspect of the past, a witness to events, indisputable evidence.

Key words: letter, conscience, court, family, politics, parish, county.

ӘОЖ 37.01

Айдналиева, Н. А.,

*п.ғ.к., мектепке дейінгі және
бастауышта білім беру кафедрасының
қауымдастырылған профессоры*

Ерубаета, А.,

Саипназарова, М.

*Бастауышта оқыту педагогикасы мен
әдістемесі білім беру бағдарламасы бойынша
2 курс студенттері*

*А. Байтұрсынов атындағы ҚӨУ,
Қостанай, Қазақстан*

**АБАЙ ҚҰНАНБАЙҰЛЫНЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ КӨЗҚАРАСТАРЫНЫҢ
ҚАЗІРГІ КЕЗДЕГІ ТӘРБИЕЛІК МӘНІ**

Түйін

*Адам ата-анадан туғанда есті болмайды: естіп, көріп, ұстап,
татып ескерсе, дүниедегі жақсы, жаманды таниды дағы, сондайдан білгені,
көргені көп болған адам білімді болады. Ұлы ақын жас ұрпақты ізденісте,
жан-жақты білімді болуға шақырады. Абай жастардың бойындағы кеселді
кемістіктерді, арсыздық пен ұятсыздықты, надандықты тәрбие және білім
беру арқылы жоюға болатының көрсетті.*

Кілт сөздер: білім, тәрбие, адами қасиеттер, көрнекілік.

1 Кіріспе

Абай Құнанбайұлы – қазақ халқының ұлағатты ұстазы, дана ақыны. Бар асыл ойын замана жастарына, келер ұрпаққа арнағаны сөзсіз. Оның шығармашылық қызметінің негізгі мұраты да адам тәрбиесіне келіп тіреледі. Ұстаз сөзінің ең биік мағынасы Абайдай ағартушыға өте орынды айтылған. Абай халықтың үлкені мен кішісіне, ұлы мен қызына, әкесі мен баласына өмірлік қажет еңбек пен адамгершілік, өнер мен білім, өнеге мен тәлім, достық-жолдастық, парыз бен қарыз сияқты қасиеттердің асыл үлгілерін жырымен де, ғақлияларымен де жеткізе білді. Ойшыл ақынның ағартушылық тұрғыдағы педагогикалық тұжырымдары негізінен жастарды халқына адал қызмет ететін нағыз азамат – «Толық адам» етіп тәрбиелеу мақсатынан туындаған.

Ақынның педагогикалық көзқарасының пайда болуына, ары қарай дамып, өрбуіне кеудесі шежіре-тарих, аңыз-әңгімеге толы, халықтың салт-дәстүрлерін жетік білетін мейір-